

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

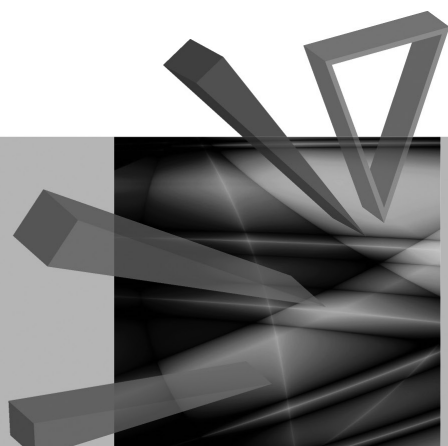
RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

315

Integracja i kryzysy na lokalnych i globalnych rynkach we współczesnym świecie

Tom 2

Redaktorzy naukowi

Jan Rymarczyk

Małgorzata Domiter

Wawrzyniec Michalczyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: K. Halina Kocur

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-404-2 (tom 2)

ISBN 978-83-7695-327-4 (całość)

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Magdalena Nawrot, Marta Ostrowska, Nikolett Siklosi , Wpływ integracji w ramach strefy euro na konkurencyjność gospodarki narodowej w ujęciu międzynarodowym w kontekście kryzysu	11
Michał Nowicki , Konkurencyjność Unii Europejskiej a kryzys zadłużeniowy strefy euro	22
Alina Nychyk , Problem rozszerzenia Unii Europejskiej na przykładzie Ukrainy	32
Anna Odrobina , Alianse technologiczne w międzynarodowej współpracy badawczo-rozwojowej	41
Paweł Pasierbiak , Ekonomiczne efekty utworzenia strefy wolnego handlu między Unią Europejską i Koreą Południową	52
Sławomir Pastuszka , Wpływ kryzysu gospodarczego na rozwój nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej	63
Karolina Pawlak, Katarzyna Kita , Stan i perspektywy rozwoju handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi UE i NAFTA	75
Bożena Pera , Wymiana handlowa towarami zaawansowanymi technologicznie w krajach Unii Europejskiej w okresie dekonjunkury gospodarczej (2007-2012)	87
Agnieszka Piasecka-Głuszak , Korzyści z wdrożenia <i>lean management</i> w polskich przedsiębiorstwach w dobie kryzysu – wyniki badań ankietowych.....	99
Waldemar Pierzchlewski , Koncepcje zarządzania formą walki z kryzysem w przedsiębiorstwie	112
Eugeniusz M. Pluciński , Idea wielu prędkości integracji europejskiej – mit czy konieczność? Wybrane aspekty w kontekście zarządzania kryzysem w Eurolandzie	118
Katarzyna Puchalska , Innowacyjność regionu a nakłady na działalność innowacyjną podmiotów z kapitałem zagranicznym.....	131
Lukasz Puślecki , Strategiczne aliane technologiczne w sektorze biofarmaceutycznym – aliane otwartych innowacji	141
Zdzisław W. Puślecki , O niestabilności cen żywności na współczesnym rynku globalnym	150
Magdalena Rudnicka , Globalne tendencje w handlu usługami	162
Piotr Rybicki , Integracja lokalnych rynków gospodarczych w odniesieniu do instytucji klastra gospodarczego	172
Jan Rymarczyk , Internacjonalizacja i globalizacja giełd papierów wartościowych.....	181

Jerzy Rymarczyk , Antykryzysowe działania Europejskiego Banku Centralnego.....	201
Paweł Sekuła , Analiza determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Europie.....	211
Anna Skoczylas , Zewnętrzne determinanty innowacji w Polsce	221
Joanna Skrzypczyńska , Przyczyny braku kompromisu w Rundzie Rozwoju WTO	229
Przemysław Skulski , Wykorzystanie reklamy na międzynarodowym rynku uzbrojenia	237
Tadeusz Sporek , Znaczenie Indii i Chin w globalnej gospodarce.....	252
Ewelina Stachurska-Rak , Argentyński kryzys gospodarczy – scheda peronizmu	260
Michał Staszków , Parki naukowo-technologiczne - miejsce wsparcia innowacyjnego biznesu.....	269
Beata Stępień , Zarządzanie wartością dla klienta w przedsiębiorstwach polskich i międzynarodowych – teoria a wyniki badań empirycznych	278
Agnieszka Szańca , Rola międzynarodowego zarządzania zasobami ludzkimi w projektach wielokulturowych	289
Barbara Szymoniuk , Procesy integracyjne przedsiębiorstw w klastrach w warunkach spowolnienia gospodarczego.....	299
Alina Szypulewska-Porczyńska , Delegowanie pracowników w UE: zasady i analiza empiryczna	308
Paweł Śliwiński , Struktura rachunku finansowego w bilansie płatniczym a zaburzenia na rynku walutowym w Polsce w okresie 2000-2012	319
Bogdan Ślusarz, Aleksandra Mitela-Grzybek , Polityka regionalna Unii Europejskiej i jej wpływ na kształtowanie zrównoważonego rozwoju regionu lubuskiego.....	329
Jowita Świerczyńska, Klemens Budzowski , Instytucja upoważnionego przedsiębiorcy w Unii Europejskiej.....	340
Maciej Walkowski , Dylematy Polski związane z potencjalnym uczestnictwem w europejskim projekcie unii bankowej	351
Zbigniew Wiktor , Wpływ światowego kryzysu na gospodarkę i politykę Chin. Czy można mówić o kryzysie w Chinach?	364
Marta Winiewicz-Bosy , Wpływ kryzysu na wyścigi konne na świecie.....	377
Eugeniusz Wojciechowski, Aldona Podgórnjak-Krzykacz , Jakość rządzenia w warunkach kryzysu	390
Marek Wróblewski , Aktywność pożyczkowa MFW wobec globalnego kryzysu finansowego.....	401
Waldemar Zadworny , Ocena efektywności systemu zarządzania środowiskowego według normy ISO 14001 w przedsiębiorstwach województwa lubelskiego.....	413
Dominika Zenka-Podlaszewska , Rola zarządzania ryzykiem oraz przejrzystości w łańcuchach dostaw w złożonych warunkach gospodarowania.....	425

Wojciech Zysk , Międzynarodowe obroty usługowe w latach 2004-2011	435
Katarzyna Żukrowska , Czynniki integrujące i dezintegrujące rynki regionalne i globalne podczas dekonjunktury na przykładzie kryzysu 2008+ ...	446
Anna Żyła , Charakterystyka azjatyckiego modelu rozwoju gospodarczego w świetle teorii oraz doświadczeń krajów zaliczanych do pierwszej i drugiej generacji „azjatyckich tygrysów”	459

Summaries

Magdalena Nawrot, Marta Ostrowska, Nikolett Siklosi , Impact of integration within the euro zone on the international competitiveness of the national economy in the context of the crisis	20
Michał Nowicki , Competitiveness of the European Union in the context of euro zone debt crisis	31
Alina Nychyk , The problem of the European Union enlargement on the example of Ukraine.....	40
Anna Odrobina , Technology alliance in international R&D cooperation.....	51
Paweł Pasierbiak , Economic effects of the European Union-South Korea free trade agreement.....	62
Sławomir Pastuszka , Impact of the economic crisis on the development of the new Member States of the European Union	74
Karolina Pawlak, Katarzyna Kita , State and growth prospects of foreign trade in agri-food products of the European Union and NAFTA	86
Bożena Pera , International trade of the European Union in high technology products during the economic downturn (2007-2012)	98
Agnieszka Piasecka-Głuszak , The benefits of implementing lean management in Polish enterprises in the era of crisis – survey results.....	111
Waldemar Pierzchlewski , Management conceptions as a form of a fight with a crisis in an enterprise	117
Eugeniusz M. Pluciński , The idea of “multi speed” of European integration: myth or necessity? Selected aspects in the context of the management of crisis within eurozone	130
Katarzyna Puchalska , Innovativeness of a region vs. expenditures on innovative activities of entities with foreign capital.....	140
Łukasz Puślecki , Strategic technology alliances in the biopharmaceutical industry – open innovation alliances	149
Zdzisław W. Puślecki , About the volatility of food prices in the modern global market	161
Magdalena Rudnicka , Global trends in services trade.....	171
Piotr Rybicki , Integration of local economic markets in relation to economic cluster institution	180

Jan Rymarczyk , Internationalization and globalization of stock exchanges ..	200
Jerzy Rymarczyk , Anti-crisis measures of the European Central Bank	210
Paweł Sekuła , An analysis of the determinants of foreign direct investment in Europe.....	220
Anna Skoczylas , International determinants of innovation in Poland.....	228
Joanna Skrzypczyńska , The reasons for the lack of compromise in the negotiations in the WTO Development Round	236
Przemysław Skulski , The use of advertisement on the international arms market	250
Tadeusz Sporek , The importance of India and China in the global economy.	259
Ewelina Stachurska-Rak , The economic crisis in Argentina – legacy of Peronism.....	268
Michał Staszaków , Science and technology parks – support for innovative business.....	277
Beata Stępień , Customer Value Management in Polish and international enterprises – the theory and empiric analysis outcome	288
Agnieszka Szańca , The role of international human resource management in multicultural projects	298
Barbara Szymoniuk , Integrational processes of enterprises in clusters in the conditions of economic downturn	307
Alina Szypulewska-Porczyńska , Posting of workers in the European Union: rules and empirical analysis.....	318
Paweł Śliwiński , Structure of financial account in the balance of payments and foreign exchange market disorders in Poland in the period from 2000 to 2012	328
Bogdan Ślusarz, Aleksandra Mitela-Grzybek , European Union regional policy and its impact on the sustainable development of the Lubuskie region	339
Jowita Świerczyńska, Klemens Budzowski , Authorised economic operator in the European Union	350
Maciej Walkowski , Polish dilemmas regarding a potential participation in the European banking union.....	363
Zbigniew Wiktor , The influence of the world crisis on the economy and policy of China. Is there a crisis in China?	376
Marta Wincewicz-Bosy , Impact of the crisis on horse racing in the world	389
Eugeniusz Wojciechowski, Aldona Podgórnaiak-Krzykacz , The quality of governance in the conditions of the crisis.....	400
Marek Wróblewski , International Monetary Fund's lending activity towards the global financial crisis	412
Waldemar Zadworny , Assessment of effectiveness of Environmental Management System in accordance with ISO 14001 in enterprises of the Lublin Voivodeship.....	424

Dominika Zenka-Podlaszewska , The role of risk management and visibility in supply chains under complex economic conditions	434
Wojciech Zysk , International trade in services in the years 2004-2011	445
Katarzyna Żukrowska , Integrating and disintegrating factors of regional and global markets during the downturn of economy on the example of 2008+ crisis.....	458
Anna Żyła , Characteristics of the Asian model of economic development in the light of international relations theories and the economic experience of East Asian tigers	470

Piotr Rybicki

Politechnika Częstochowska

INTEGRACJA LOKALNYCH RYNKÓW GOSPODARCZYCH W ODNIESIENIU DO INSTYTUCJI KLASTRA GOSPODARCZEGO

Streszczenie: Polityka klastrowa w ostatnich latach w coraz większym stopniu oddziałuje na gospodarkę ekonomiczną regionów. Ma ona na celu wzrost konkurencyjności oraz innowacyjności przedsiębiorstw ulokowanych wewnątrz danego klastra gospodarczego. Rozwój lokalnych rynków gospodarczych powinien być sprawą pierwszoplanową w polityce regionalnej. Ważną rolę powinny odgrywać tutaj władze publiczne, ponieważ bez ich wsparcia nie może prawidłowo funkcjonować żaden klastr gospodarczy.

Słowa kluczowe: klastr, polityka regionalna, konkurencyjność, innowacyjność.

1. Wstęp

Rozwój globalizacji światowej powoduje coraz większą liberalizację gospodarki w przepływie kapitału, towaru, usług czy siły roboczej. Tendencje maksymalizacji mnożenia kapitału zmuszają inwestorów do obejmowania swoim zasięgiem coraz większych części świata, przyczyniając się do zwiększenia produktywności całej gospodarki światowej. Inwestowanie w różnych częściach świata z pewnością zwiększa szansę na intensywne pomnażanie kapitału, z drugiej strony niesie za sobą pewne ryzyko. W celu zminimalizowania ryzyka potrzebna jest właściwa współpraca między podmiotami. Należy jednak pamiętać, że oprócz rozwoju globalnej gospodarki, również rozwój lokalnych rynków gospodarczych powinien być priorytetem w polityce regionalnej w Polsce i na świecie.

2. Pojęcie klastra

Polityka rozwoju regionów i koncepcja klastrów w ostatnich latach nabierają coraz większego znaczenia. Od momentu opublikowania teorii klastra przez M.E. Portera w wielu krajach przeprowadzono liczne badania mające na celu identyfikację oraz poznanie przyczyn powstawania klastrów oraz poznanie czynników determinujących ich dalszy rozwój. Na szczeblu państwowym oraz samorządowym podjęto sta-

rania o wdrożenie całościowej koncepcji polityki klastrowej, tzw. *cluster-based policy*, lub chociaż niektórych jej elementów. Obecnie w ramach działań samorządowych pojawiają się coraz to nowsze inicjatywy wspierające regionalną politykę klastrową w celu zwiększenia innowacyjności oraz konkurencyjności przedsiębiorstw, a co za tym idzie – wzrostu rozwoju gospodarczego.

Najwybitniejszym przedstawicielem teorii klastrową jest jej twórca M.E. Porter. Przedstawił on w roku 1990 koncepcję, która odrzuciła tradycyjny sposób analizy zjawisk ekonomicznych, oparty na analizach sektorowych, ze względu na zbyt małą dynamikę. Jak zauważył, na rozwój przedsiębiorstwa na współczesnym rynku oddziałują rozmaite powiązania o charakterze pionowym i poziomym, w bliższym i dalszym otoczeniu. Zdaniem M.E. Portera, klastry (grona) są zjawiskiem, które ma znaczny wpływ na konkurencyjność gospodarki¹.

Według twórcy koncepcji klastrowych: „geograficzne skupisko wzajemnie ze sobą powiązanych przedsiębiorstw i instytucji w określonym obszarze”. Klastry obejmują szereg powiązanych branż oraz innych podmiotów istotnych dla konkurencyjności, na przykład dostawców wyspecjalizowanych wejść (takich jak: surowce, komponenty do produkcji, maszyny, usługi) oraz dostawców wyspecjalizowanej infrastruktury. Klastry często rozszerzają pionowo i poziomo kanały dystrybucji i odbiorców oraz producentów półproduktów, innych przedsiębiorców danej branży powiązanych wiedzą, technologią itp. Wiele klastrowych zawiera w sobie instytucje rządowe i inne instytucje – uniwersytety, komitety standaryzacji, organizatorów szkoleń zawodowych, związki przemysłowe – które przeprowadzają specjalistyczne szkolenia, badania naukowe oraz dają wsparcie techniczne².

Teoria ekonomii uznaje następujące czynniki przewagi konkurencyjnej regionów lub państw:

- ziemia,
- lokalizacja,
- zasoby naturalne (surowce, minerały),
- praca,
- wielkość populacji na danym obszarze.

Czynniki te reprezentują jednak raczej pasywne spojrzenie na gospodarkę narodową. Porter uważał, że trwały wzrost przemysłowy praktycznie nigdy nie został zbudowany na wyżej wymienionych czynnikach. Dostatek tych czynników może w rzeczywistości osłabić przewagę konkurencyjną. Dlatego też wprowadził koncepcję klastrowych jako grup powiązanych: przedsiębiorstw, dostawców, działów przemysłu i instytucji, które wyrosły w określonym otoczeniu.

Według M.E. Portera, narody mogą osiągnąć sukces w poszczególnych działach przemysłu, ponieważ prawidłowo identyfikują i kształtują lokalny rynek ekono-

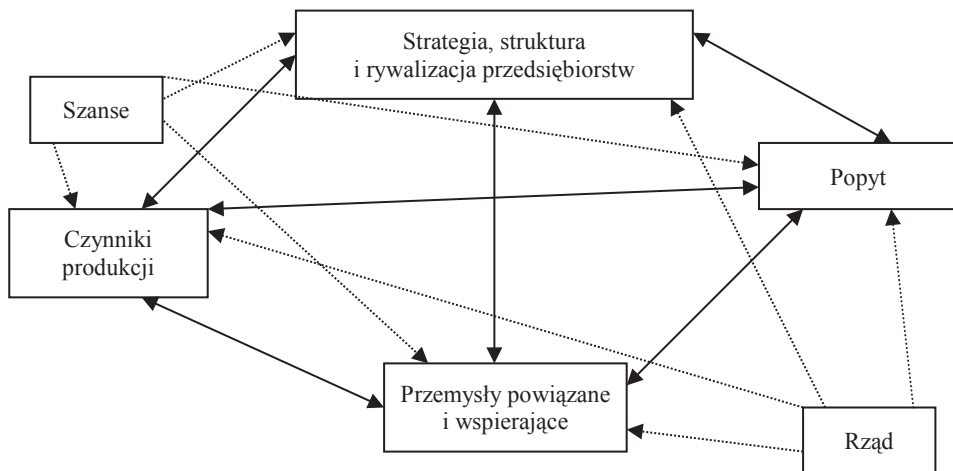
¹ L.M. Pacholski, *Klastry a wzrost wartości firm w regionie*, [w:] *Struktury klastrowe i ich funkcjonowanie*, red. nauk. M.K. Wyrwicka, Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa, Poznań 2009, s. 17.

² M.E. Porter, *Clusters and the New Economics of Competition*, “Harvard Business Review”, November-December 1998, s. 78.

miczny, który jest miejscem ich konkurencji. Jako zasadę idei przewagi konkurencyjnej narodów określono cztery grupy podstawowych czynników i działań wewnątrz oraz pomiędzy jednostkami w ramach klastra. Aktywny wpływ na nie ma również rząd oraz organizacje pozarządowe. Cztery podstawowe grupy czynników determinują przewagę konkurencyjną przedsiębiorstw; są to:

- zasoby – pozycja kraju w zakresie występowania czynników procesu produkcyjnego: wykwalifikowana siła robocza, infrastruktura odpowiednie dla danej branży,
- popyt – czynniki determinujące krajowy popyt na dany produkt lub usługę,
- przemysły powiązane i wspierające – obecność lub brak działów przemysłu stanowiących podstawę dla danej branży lub z nią powiązanych,
- strategia przedsiębiorstw oraz struktura i rywalizacja – uwarunkowania występujące na obszarze danego kraju, dotyczące tworzenia przedsiębiorstw, ich organizacja i właściwe zarządzanie oraz specyfika konkurencji narodowej³.

Te cztery grupy czynników determinujących przewagę konkurencyjną przedsiębiorstw mogą być rozpatrywane razem jako system lub osobno. Tworzą one otoczenie, w którym firmy narodowe powstają i konkurują, a przede wszystkim powstają siły określające działalność inwestycyjną i innowacyjną.

Rys. 1. Diament Portera – model przewagi konkurencyjnej narodów

Źródło: M.E. Porter, *The Competitive Advantage of Nations*, Macmillan, Hampshire – London 1990.

Na rysunku 1 można zaobserwować wzajemne oddziaływanie pomiędzy poszczególnymi elementami diamentu. Jednak dla poprawnego funkcjonowania tego modelu niezbędne jest występowanie z jednej strony przestrzennej koncentracji, a z drugiej rywalizacji pomiędzy przedsiębiorstwami z danego sektora na obszarze kraju.

³ S. Szultka, T. Brodzicki, E. Wojnicka, *Klasy – trochę teorii*, [w:] *Klasy. Innowacyjne wyzwania dla Polski*, red. S. Szultka, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2004, s. 9.

Według tej koncepcji przedsiębiorstwa konkurencyjnych branż na międzynarodowych rynkach są najczęściej skoncentrowane geograficznie. Otaczają je wyspecjalizowani dostawcy materiałów, klienci oraz coraz częściej różne instytucje naukowe i ośrodki badawczo-rozwojowe. Taka koncentracja konkurentów, klientów oraz dostawców zwiększa efektywność i specjalizację oraz aktywizuje procesy innowacyjne. Dostęp do jednostek naukowych oraz badawczo-rozwojowych umożliwia przedsiębiorstwom zdobywanie nowoczesnych technologii oraz partnerów do rozwiązywania problemów technologicznych. Zarówno koncentracja geograficzna, jak i znajomość regionu są magnesem dla wykwalifikowanej kadry pracowniczej oraz globalnych przedsiębiorstw, które często wkładają swoją wiedzę technologiczną w rozwój ekonomiczny danego regionu. Dzięki takim wzajemnym powiązaniom pomiędzy poszczególnymi podmiotami oraz dzięki zachodzącym procesom specjalizacji dany obszar czy region może stać się jedynym w swoim rodzaju środowiskiem danego przemysłu⁴.

W literaturze przedmiotu istnieje wiele różnych definicji i klasyfikacji klastrów. W Rozporządzeniu Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 2006 r. w sprawie udzielania przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej niezwiązanej z programami operacyjnymi definicja klastra brzmi następująco: „przez klaster rozumie się przestrzenną i sektorową koncentrację podmiotów działających na rzecz rozwoju gospodarczego lub innowacyjności oraz co najmniej dziesięciu przedsiębiorców, wykonujących działalność gospodarczą na terenie jednego lub kilku sąsiednich województw, konkurujących i współpracujących w tych samych lub pokrewnych branżach oraz powiązanych rozbudowaną siecią relacji o formalnym i nieformalnym charakterze, przy czym co najmniej połowę podmiotów funkcjonujących w ramach klastra stanowią przedsiębiorcy”.

Ze względu na specyficzne uwarunkowania dla danej lokalizacji każdy klaster ma właściwie niepowtarzalny charakter. Najpowszechniejsza klasyfikacja klastrów przedstawiona jest w tabeli 1.

Można spotkać również klasyfikacje klastrów wyodrębnione na podstawie kilku kryteriów. Ze względu na wielkość i strukturę własności podmiotów należących do klastrów wyodrębnia się:

- Klastry wywodzące się z włoskich regionów przemysłowych. Najbardziej znany klaster tego typu to Dolina Krzemowa, gdzie istnieją dominacja małych i średnich przedsiębiorstw, silna specjalizacja oraz silna wzajemna rywalizacja z równoczesnym systemem powiązań sieciowych opartych na zaufaniu. Sprzyja to elastycznej specjalizacji, wysokiej produktywności oraz tworzeniu potencjału innowacyjnego.
- Klastry *hub-and-spoke*, które charakteryzują się współistnieniem na danym terenie dużych przedsiębiorstw powiązanych hierarchicznie z dużą grupą przedsiębiorstw sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Ten typ klastra oparty jest

⁴ Tamże, s. 9.

Tabela 1. Klasyfikacja klastrów

Kryterium klasyfikacji	Typy klastrów
Stadium rozwoju	embrionalne, wzrostowe, dojrzałe, schyłkowe
Zdolność do tworzenia miejsc pracy	o rosnącym, stabilnym, malejącym poziomie zatrudnienia
Zasięg terytorialny klastra	o zasięgu lokalnym, regionalnym, krajowym, ponadnarodowym
Liczba horyzontalnie powiązanych sektorów	wąskie, szerokie
Liczba stadiów łańcucha produkcyjnego	głębokie, płytkie
Pozycja konkurencyjna	będące liderami światowymi, krajowymi, posiadające przeciętną lub słabą pozycję konkurencyjną
Znaczenie technologii	wysokich, średnich, niskich technologii

Źródło: M.J. Enright, *Regional Clusters: What we Know and What Should we Know*, Kiel Institute International Workshop on Innovation Clusters and Interregional Competition, Kilonia 2001: za T. Brodzicki, S. Szultka, *Koncepcja klastrów a konkurencyjność przedsiębiorstw*, „Organizacja i Kierowanie” 2002, nr 4 (110).

głównie na wielkich korporacjach. Jest to klastr elastyczny, wykorzystujący przewagę kosztową.

- Klastry satelitarne z dominacją małych i średnich przedsiębiorstw, które są uzależnione od zewnętrznych przedsiębiorstw. Przewaga lokalizacyjna tego typu klastra opiera się na niższych kosztach⁵.

Jak widać, różne kryteria klasyfikacyjne klastrów potwierdzają, że klastry powinno się rozumieć szeroko, tj. jako koncepcję funkcjonowania przedsiębiorstw w strukturze instytucjonalnej, organizacyjnej czy kulturowej, a nie jako wąską strukturę organizacyjną z działającymi wewnątrz niej podmiotami gospodarczymi.

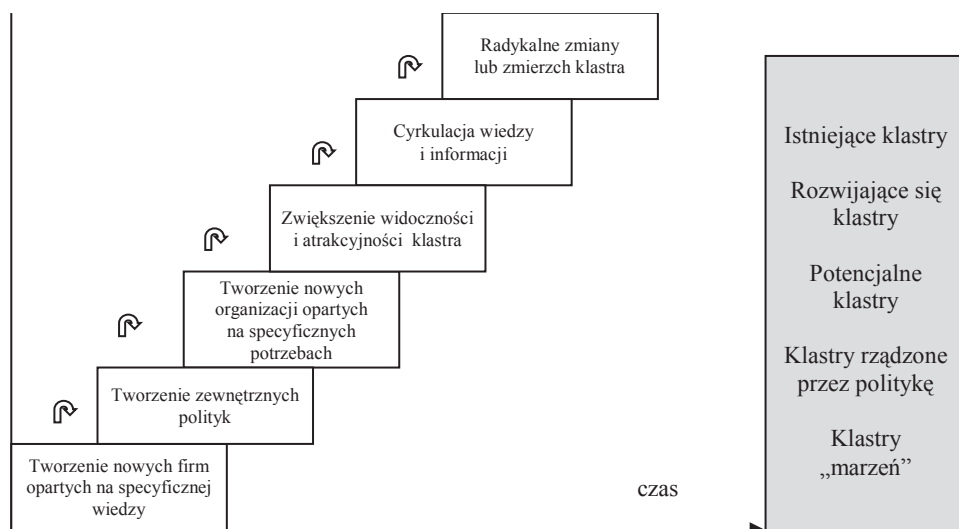
Chociaż poszczególne klastry rozwijają się na różne sposoby, jest możliwe zidentyfikowanie wspólnych elementów w procesie rozwoju klastrów. Takie procesy były analizowane przez European Network for Social and Economic Research. Zidentyfikowano sześć kroków jako „model rozwoju klastra”. Nie można stwierdzić, że każdy klastr przechodzi przez te wszystkie etapy, ale pobudki jego tworzenia mogą być podobne.

Fazy procesu rozwojowego klastrów można przedstawić jak na rys. 2. Etapy zaś rozwojowe klastrów można przedstawić następująco⁶:

1. Sformułowanie klastra – często jest powiązane z konkretnymi okolicznościami, jak specyficzna wiedza w organizacjach badawczo-rozwojowych, dostępność

⁵ T. Brodzicki, S. Szultka, *Koncepcja klastrów a konkurencyjność przedsiębiorstw*, „Organizacja i Kierowanie” 2002, nr 4 (110).

⁶ M.V. Nadaban, A.B. Berde, *Clusters: definition, typology and characteristics of some clusters in the Eszak-Alfold Region. Case study*, 4th Aspects and Visions of Applied Economics and Informatics, Debrecen 2009, s. 775-776.

Rys. 2. Poziomy procesu rozwojowego klastra w powiązaniu z różnymi typami klastrów

Źródło: M.V. Nadaban, A.B. Berde, *Clusters: definition, typology and characteristics of some clusters in the Eszák-Alfold Region. Case study*, 4th Aspects and Visions of Applied Economics and Informatics, Debrecen 2009, s. 776.

surowców lub wyrafinowane potrzeby geograficznie skoncentrowanych klientów lub przedsiębiorstw. W ostatnich latach często zdarzało się, że klastry były tworzone z przedsiębiorstw o prawie identycznym rozwoju produkcji, co prowadzi do lokalnej konkurencji, która jest kluczowym punktem innowacyjności i przedsiębiorczości.

2. Wschodzące skupisko przedsiębiorstw prowadzi do bardziej zorientowanej na zewnątrz polityki, zwłaszcza na dwóch polach: tworzenia wyspecjalizowanych grup dostawców, firm usługowych (które często pochodzą z pionowego skupienia przedsiębiorstw) oraz tworzenia wyspecjalizowanego rynku pracy. Taki proces naturalnie spowoduje zmniejszenie kosztów produkcji dzięki wyspecjalizowanym dostawcom i poprzez wykwalifikowaną kadrę pracowniczą.

3. Trzecim poziomem procesu rozwoju klastra może być tworzenie nowych organizacji na polach, na których członkowie klastra mają szczególne potrzeby lub brak im kompetencji, takich jak edukacja, technologia, strategia. Wprowadzenie ośrodków badawczo-rozwojowych pobudza do wzrostu innowacyjności małych producentów w lokalnych sieciach i również przyciąga szersze środowisko ekonomiczne.

4. Poprzez rozwój zewnętrznych gospodarek i tworzenie nowej organizacji można doprowadzić do zwiększenia widoczności i atrakcyjności klastra. Rezultatem będzie lokalizacja coraz większej liczby przedsiębiorstw i wzrost liczby wysoko wykwalifikowanych pracowników w klastrze, co zapewni regionowi przewagę konkurencyjną.

5. Piąty poziom jest związany ze współpracą nierynkową. Cyrkulacja wiedzy i informacji stanowi część nieformalnej kooperacji przedsiębiorstw będących członkami klastra w regionie, gdzie jest on ulokowany, z innymi organizacjami, np. typu non profit, lub z osobami fizycznymi.

6. Ostatnim poziomem cyklu życia klastra może być zmierzch klastra. Wymienione czynniki, jak wyspecjalizowana kadra pracownicza, wysoko wyspecjalizowane przedsiębiorstwa lub bliskie powiązania pomiędzy przedsiębiorstwami, są niezbędne do rozwoju klastra, ale mogą one również stanowić trudności dla elastycznego środowiska, które jest podstawą do tworzenia innowacyjnego i konkurencyjnego środowiska. Można również zauważyć klastry, które mogłyby odpowiedzieć na wyzwania rozwoju technologicznego i byłyby zdolne, aby zreformować radykalnie swoje działania i zrestrukturyzować zależności pomiędzy członkami klastra i innymi organizacjami. Mogłyby one być w stanie odtworzyć klaster.

3. Polityka rozwoju regionalnego oparta na klastrach

Koncepcja klastrów ma duże znaczenie dla tworzenia i utrzymywania konkurencyjności nie tylko małych i średnich przedsiębiorstw, ale także gospodarki na szczeblu regionalnym czy nawet narodowym.

Publikacja Portera na temat klastrów zapoczątkowała okres dynamicznego rozwoju teorii klastrów oraz prób weryfikacji tej koncepcji. W krajach Unii Europejskiej przeprowadzono w ostatnich latach badania identyfikujące istniejące już klastry, przyczyny ich powstania czy czynniki determinujące ich rozwój. Wiele państw i jednostek samorządu terytorialnego podejmuje już całościowe koncepcje polityki klastrowej. Koncepcja ta doprowadziła również do pojawienia się inicjatyw klastrowych (*cluster initiatives*). Inicjatywy takie mogą mieć charakter oddolny i być realizowane poza ramami polityki gospodarczej. Część inicjatyw może być efektem realizowania programów w ramach polityki klastrowej na poziomie narodowym czy regionalnym. Celem polityki klastrowej powinien być trwały wzrost poziomu konkurencyjności na szczeblu lokalnym, regionalnym czy narodowym. Polityka klastrowa ma doprowadzić do wzrostu innowacyjności przedsiębiorstw oraz poprawy ich pozycji konkurencyjnej na rynku. Działania takie powinny wzmacniać również pozycję konkurencyjną klastra poprzez wyspecjalizowanie współpracujących przedsiębiorstw. Działania powinny być jednocześnie wsparte innymi działaniami – w ramach polityki naukowo-badawczej czy polityki konkurencji. Szczególnie ważne jest skoordynowanie działań w celu uzyskania efektów symbiozy. Efektywna polityka klastrowa może prowadzić w kierunku transformacji klastrów w regionalne systemy innowacji procesowych, produktowych czy organizacyjnych. Klasyfikacja polityk klastrowych w państwach europejskich jest przedstawiona w tabeli 2.

Według opracowań organizacji unijnych, polityka klastrowa powinna bazować z jednej strony na horyzontalności i kompleksowości rozwiązań na wysokich szczeblach agregacji (szczeblach supranarodowych, szczeblach narodowych), a z drugiej na decentralizacji szczegółowych rozwiązań dostosowanych do specyfiki danego klastra.

Tabela 2. Polityki klastrowe w Europie

	Narodowa polityka klastrowa	Regionalna polityka klastrowa	Ramy narodowe dla polityk regionalnych	Brak polityki klastrowej
Europa Zachodnia	Francja, Luksemburg	Belgia, Hiszpania	Austria, Niemcy, Włochy, Szwecja, Wielka Brytania	Dania, Grecja, Islandia, Irlandia, Holandia, Norwegia, Portugalia
Europa Środkowo-Wschodnia	Litwa, Łotwa, Słowenia		Węgry	Bułgaria, Czechy, Estonia, Polska, Rumunia, Słowacja

Źródło: European Commission, *European Trend Chart on Innovation. Thematic Report – Cluster Policies*, 2003, s. 11.

Wypracowanie szczegółowych rozwiązań na poziomie narodowym nie byłoby jednak zgodne z ideą klastra. Rozwijają się one w wyniku przewagi konkurencyjnej (może ona być różna nawet w przypadku klastrów działających w tych samych branżach przemysłowych) opartej na uwarunkowaniach lokalnych. Władze samorządowe powinny powstrzymać się od nienaturalnego tworzenia klastrów od podstaw. Często uważa się, że wdrożenie polityki klastrowej nie wymaga wypracowania radykalnych rozwiązań. W wielu przypadkach możliwe jest wdrożenie przeformułowanych istniejących instrumentów, ich właściwe ukierunkowanie, koordynację działań oraz przyjęcie jednolitych ram regulacyjnych. Należałoby raczej skoncentrować się na wspieraniu rozwoju klastrów opierających się na istniejących już podwalinach.

4. Podsumowanie

Czynnik publiczny może mieć bardzo duże znaczenie w tworzeniu i aktywizowaniu rozwoju klastra. Według koncepcji Portera w każdym z czterech obszarów diamentu przewagi konkurencyjnej możliwe jest, a nawet wskazane, działanie czynnika publicznego. Działania władz powinny skoncentrować się w zakresie kształtowania czynników produkcji na rozwoju infrastruktury zwykłej i wyspecjalizowanej, organizowaniu specjalnych programów szkoleniowych, wspieraniu prac ośrodków badawczo-rozwojowych związanych z działalnością klastra. W zakresie działań wspomagających powinno się organizować oraz współfinansować spotkania uczestników danego klastra, promować i zachęcać do działań przyciągających innych członków klastra. Należy także tworzyć parki technologiczne lub przemysłowe nastawione na potrzeby danego klastra. Władze publiczne powinny również wywierać nacisk na tworzenie przepisów, które wspierałyby innowacyjność przedsiębiorstw, czy podejmować działania zmierzające do eliminowania barier konkurencji na rynku lokalnym i stymulujące atrakcyjność poprzez promocję zdolności eksportowych poszczególnych klastrów.

W Polsce wciąż jeszcze brakuje, na szczeblu zarówno ogólnokrajowym, jak i regionalnym, aktywnej kompleksowej polityki, która byłaby nastawiona na wspieranie i rozwój klastrów. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest z pewnością dosyć ograniczona znajomość tematyki związanej z klastrami wśród decydentów odpowiedzialnych za kształtowanie polityki gospodarczej.

Wsparcie polityki klastrowej ze środków publicznych musi być zgodne z obowiązującymi w kraju regulacjami w zakresie pomocy publicznej. Jeżeli jest to rzeczywiście uzasadnione, taka pomoc powinna nie tylko mieć tymczasowy charakter, ale i stopniowo się zmniejszać. Zbyt wysoka wartość dofinansowania takich działań ze środków publicznych może okazać się szkodliwa, ponieważ prowadzi często do naruszenia prawidłowego oddziaływania sił rynkowych.

Doświadczenia praktyki ekonomicznej pokazują, że jeżeli współpraca przedsiębiorstw oraz instytucji wspierających w klastrze nie ma rzeczywistych przesłanek biznesowych, czyli jest zawiązywana w sztuczny sposób, tylko w celu uzyskania wsparcia ze środków publicznych, to najczęściej taka kooperacja przestaje istnieć wraz z zakończeniem procesu finansowania.

Wydaje się, że wsparcie publiczne powinno mieć postać ogólnodostępnych programów rozwojowych, a wdrożenie konkursów mogłoby poprawić ich efektywność.

Literatura

- Brodzicki T., Szultka S., *Koncepcja klastrów a konkurencyjność przedsiębiorstw*, „Organizacja i Kierowanie” 2002, nr 4 (110).
- European Commission, *European Trend Chart on Innovation. Thematic Report – Cluster Policies*, 2003.
- Klasy. Innowacyjne wyzwanie dla Polski*, red. S. Szultka, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2004.
- Nadaban M. V., Berde A. B., *Clusters: definition, typology and characteristics of some clusters in the Eszák-Alfold Region. Case study*, 4th Aspects and Visions of Applied Economics and Informatics, Debrecen 2009.
- Porter M.E., *Clusters and the New Economics of Competition*, “Harvard Business Review”, November-December 1998.
- Porter M.E., *The Competitive Advantage of Nations*, Macmillan, Hampshire –London 1990.
- Struktury klastrowe i ich funkcjonowanie*, red. M.K. Wyrwicka, Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa, Poznań 2009.

INTEGRATION OF LOCAL ECONOMIC MARKETS IN RELATION TO ECONOMIC CLUSTER INSTITUTION

Summary: Cluster policy has recently gained an increasing impact on the regional economy. Its aim is to increase the competitiveness and innovation of enterprises located within given economic cluster. The development of local capital markets should be a fundamental issue in regional policy. An important role should be played by public authorities, because any economic cluster cannot properly operate without their support.

Keywords: cluster, regional policy, competitiveness, innovation.